

Beata Ciupińska

DZIECKO Z WADĄ SŁUCHU W ROLI UCZNIA

WPROWADZENIE

Osoba z uszkodzonym słuchem jest zależna od innych. Jej funkcjonowanie społeczne jest utrudnione ze względu na ograniczone możliwości porozumiewania się – nie zawsze ma ona szansę na wyrażenie swoich potrzeb, uczuć, jest zagubiona nawet pośród bliskich, bowiem sposób, w jaki woła o pomoc, nie zawsze jest zrozumiały dla otoczenia.

Niepełnosprawność jest istotnym problemem nie tylko dla rodziny, ale i społeczeństwa, w odniesieniu do którego powinny być tworzone mechanizmy nie tyle pomocy finansowej, co organizacji i umożliwienia właściwego procesu integracji ze zdrową częścią społeczeństwa¹.

Uczniowie niepełnosprawni to dzieci, których rozwój nie przebiega płynnie. Natrafiają oni na liczne bariery, których nie są w stanie przezwyciężyć. Ani osobnicze mechanizmy psychicznej regulacji, ani konwencjonalne metody postępowania pedagogicznego nie mogą tych trudności zneutralizować.

Uczniowie ze specjalnymi potrzebami wymagają wieloprofilowego wsparcia, którego swoistym preludem jest znajomość terminologii, czynników wpływających na utrudnienia w realizacji roli ucznia oraz podstawowych środków i metod umożliwiających im odniesienie sukcesu szkolnego².

---

¹ D. Sikorska, *Wspomaganie rodziny w wychowaniu osoby niepełnosprawnej poprzez uczestnictwo w zajęciach terapii zajęciowej w środowiskowych domach samopomocy*, [w:] *Prawne, administracyjne i etniczne aspekty wychowania w rodzinie*, t. 2, red. S. Bębas, E. Jasiuk, Radom 2011, s. 538.

² B. Ciupińska, *Praca terapeutyczna i rewalidacyjna w aspekcie zaleceń zawartych w opiniach i orzeczeniach poradni psychologiczno-pedagogicznej*, [w:] *W dążeniu do skutecznej resocjalizacji*, red. A. Kamiński, Warszawa 2013, s. 78.

Aby profesjonalnie organizować pomoc i wsparcie dla uczniów z uszkodzonym słuchem, trzeba znać przyczyny i mechanizmy utrudniające im nabywanie kompetencji szkolnych. Ważne jest również opracowywanie procesu edukacyjnego w sposób umożliwiający dziecku z niedosłuchem odniesienie sukcesu szkolnego. Jest to możliwe w sprzyjającym środowisku, nastawionym na rozpoznawanie i zaspokajanie specjalnych potrzeb wynikających z uszkodzeń i deficytów.

Warto podkreślić, że główne działania w organizacji pomocy dzieciom z wadami słuchu to wczesne wykrywanie nieprawidłowości i zaburzeń rozwojowych, zapobieganie trudnościom i niepowodzeniom szkolnym oraz wyrównywanie braków i zaburzeń.

USZKODZENIE SŁUCHU – PŁASZCZYZNA DEFINICYJNA

Najwięcej informacji odbieramy za pomocą wzroku. Jednak, jak podkreśla Yvonne Csányi, „najważniejszym zmysłem człowieka jest słuch”³. Jego utrata powoduje trwałe i brzemienne w skutki następstwa, które stanowią większy problem niż utrata wzroku.

Słuch jest kanałem, dzięki któremu możemy odbierać bodźce dźwiękowe, toteż trudno przecenić jego znaczenie. Dzięki słuchowi człowiek (słyszący) jest w stałym kontakcie z otoczeniem, gdyż odbiera on i przesyła ciągłe bodźce akustyczne ze wszystkich kierunków. Słuch informuje o wydarzeniach rozgrywających się w pewnej odległości. Stymuluje ciekawość – kieruje odbiorem wrażeń wzrokowych, rozbudza zainteresowanie, zapowiada nadchodzące zdarzenie.

Słuch oraz mowa wewnętrzna wykształcona w procesie komunikacji steruje naszym zachowaniem. Za pośrednictwem mowy przyswajamy sobie wypowiedziane i niewypowiedziane zasady współżycia z otoczeniem. Z tego punktu widzenia słuch jest jednym z najważniejszych czynników kształtowania osobowości⁴.

Warto przy tym mieć świadomość, że, jak podaje Janina Wyczesany, według badań przeprowadzonych w Instytucie Matki i Dziecka w Warszawie „jedno

³ Y. Csányi, *Słuchowo-werbalne wychowanie dzieci z uszkodzonym narządem słuchu. Model węgierski*, przeł. B. Szymańska, Warszawa 1994, s. 11.

⁴ Ibidem, s. 13.

dziecko na tysiąc ma ciężki deficyt słuchowy, a dwanaścioro na tysiąc niedosłuch średniego stopnia”⁵.

Próba uściślenia pojęcia „uszkodzenie słuchu” jest bardzo trudna, gdyż jego definicja zmienia się w zależności od sytuacji społeczno-ekonomicznej, rozwoju nauki i techniki oraz od sposobów, za pomocą których badany jest słuch. Pojawiają się różne terminy określające uszkodzenie analizatora słuchowego, np. głuchota, zaburzenia słuchu, resztki słuchu, wada słuchu, niedosłuch.

Maria Góralówna i Bożena Hołyńska⁶ podają, że pojęcie „głuchota” oznacza całkowity brak słuchu lub jego nikłe resztki, które nie nadają się do odbierania mowy, nawet jeżeli zastosowany zostanie aparat słuchowy. Mia-
nem głuchoty określa się również takie postacie niedosłuchu, które znacznie utrudniają odbiór mowy. Natomiast niedosłuch to takie ograniczenie funkcji słuchowej, które stwarza wiele problemów szczególnie przy odbieraniu i rozumieniu mowy. W przypadkach głębokiego niedosłuchu stosuje się aparaty wzmacniające, a także odczytuje mowę z ruchu ust. Z kolei w opinii Zofii Sękowskiej „terminem głusi albo niesłyszący określa się ludzi, którzy od urodzenia byli pozbawieni słuchu, lub utracili go w ciągu swego życia”⁷. Według Tadeusza Gałkowskiego „określenie głuchoty odnosi się do osoby, u której ubytki słuchu nie pozwalają na normalny rozwój mowy ustnej, natomiast niedosłyszący to ten, kto częściowo może odbierać mowę na drodze słuchowej, korzystając także z pomocy wzroku”⁸.

Dla rozważań odnoszących się do zdefiniowania zjawiska istotne jest również stanowisko Janiny Doroszewskiej, dla której termin „głuchy” przyjmuje się jako pojęcie nadrzędne, obejmujące całą grupę ludzi obciążonych „uszkodzeniem normalnego funkcjonowania analizatora słuchu, a więc jednostki:

- całkowicie głuche i z głęboką głuchotą (tzw. społeczną lub praktyczną);
- częściowo głuche z resztkami słuchu i niedosłyszące”⁹.

W celu całościowego nakreślenia istoty zjawiska warto przytoczyć także interpretację pojęcia „głuchy” z raportu UNESCO, zgodnie z którą:

⁵ J. Wyczesany, *Dziecko z wadą słuchu w szkole podstawowej*, Kraków 1992, s. 5.

⁶ M. Góralówna, B. Hołyńska, *Rehabilitacja małych dzieci z wadą słuchu*, Warszawa 1993.

⁷ Z. Sękowska, *Pedagogika specjalna. Zarys*, Warszawa 1985, s. 100.

⁸ T. Gałkowski, I. Kaiser-Grodecka, J. Smoleńska, *Psychologia dziecka głuchego*, Warszawa 1988, s. 5.

⁹ J. Doroszewska, *Pedagogika specjalna*, t. 1, *Podstawowe problemy teorii i praktyki*, Warszawa 1989, s. 213.

osoby z bardzo poważnym uszkodzeniem słuchu mogą być traktowane jako głuche – oznacza to, że ich spontaniczna mowa uległa opóźnieniu lub w ogóle się nie wykształciła wskutek poważnego uszkodzenia słuchu w połączeniu z brakiem rehabilitacji bądź aparatu wzmacniającego słuch¹⁰.

Jak wynika z powyższej analizy, w literaturze przedmiotu pojęciem „uszkodzenie słuchu” określa się zarówno niedosłuch, resztki słuchowe, jak i głuchotę. Jednak bez względu na różnicowanie definicyjne najistotniejsze jest możliwie najwcześniejsze rozpoznanie wady słuchu, aby można było jak najszybciej rozpocząć działania mające na celu ograniczenie jej skutków.

Ważną kwestią w rozróżnianiu uszkodzeń słuchu jest również doprecyzowanie rodzaju niedosłuchu i ustalenie jego charakteru, czyli wskazanie, czy jest to niedosłuch przewodzeniowy, czy odbiorczy. Należy zatem ustalić, która z funkcji ucha jest realizowana wadliwie:

- przewodzenie fal dźwiękowych, za co odpowiada ucho zewnętrzne i środkowe;
- odbieranie fal dźwiękowych i przekształcanie ich w informacje, za co odpowiada ucho wewnętrzne wraz ze strukturami mózgu.

Biorąc pod uwagę podane wyżej zależności, wyróżnia się dwa rodzaje głuchoty: przewodzeniową i percepcyjną (odbiorczą).

W głuchocie lub niedosłuchu przewodzeniowym zaburzony jest swobodny przepływ w uchu fal dźwiękowych. Dźwięk nie jest zniekształcony, tylko dociera z większą trudnością. W takim przypadku głuchota nigdy nie jest całkowita. Mowa słyszana jest znacznie ciszej, lecz słowa wymawiane z bliska słyszane są wyraźnie, bez zniekształceń. Osoba z tego rodzaju upośledzeniem dobrze słyszy swój głos.

W przypadku niedosłuchu lub głuchoty percepcyjnej uszkodzony jest ślimak, zawierający czułe komórki słuchowe lub nerw słuchowy przenoszący informacje do mózgu. Upośledzenie może być całkowite, ale może także w niejednakowym stopniu dotyczyć wszystkich częstotliwości. Mogą wówczas pojawić się deformacje dźwięku. Odbiór mowy jest nie tylko osłabiony, ale także zniekształcony w zależności od zaburzenia odbioru poszczególnych składowych dźwięków. Osoba z tego typu wadą nie słyszy własnego głosu.

Warto podkreślić, że bardzo często spotykanymi przypadkami są niedosłuch lub głuchota mieszana – występują w nich jednocześnie w różnych proporcjach elementy niedosłuchu przewodzeniowego i odbiorczego.

¹⁰ Zob. T. Gałkowski, I. Kaiser-Grodecka, J. Smoleńska, *Psychologia dziecka głuchego*, s. 314.

FUNKCJONOWANIE DZIECI Z USZKODZONYM SŁUCHEM

Obraz świata dziecka z uszkodzoną percepcją słuchową jest głównie wzrokowy. Jednak sam wzrok, dotyk, węch czy smak nie wystarczą do pełnego poznania otaczającej rzeczywistości. Na podstawie charakterystycznego sygnału dźwiękowego możliwe jest rozpoznawanie przedmiotów oraz kierunku i odległości, w jakiej się znajdują. To dźwięki ostrzegają przed niebezpieczeństwem, informują o zachodzących procesach, zjawiskach czy zdarzeniach. Dziecko z uszkodzonym słuchem – w porównaniu ze słyszącym rówieśnikiem – jest uboższe o wrażenia słuchowe. Jego zasób doświadczeń życiowych i poznawczych jest ograniczony, związany głównie ze sferą wzrokową. Ma ono duże trudności z opanowaniem mowy i w kontaktach werbalnych z otoczeniem. „Ograniczonym substytutem odbioru dźwięków jest odbiór wrażeń wibracyjnych wywołanych przez zjawiska akustyczne”¹¹. Osoby z uszkodzonym słuchem zdolne są do różnicowania elementów muzyki, rytmiki, natężenia niektórych dźwięków, np. warkotu, wybuchu. Wrażenia wibracyjne kształtują wycucie rytmu i pomagają w usprawnianiu całej motoryki dziecka.

Spostrzeganie wzrokowe jest dla niesłyszącego głównym źródłem wyobrażeń o otaczającym świecie. Dzieci z uszkodzonym narządem słuchu spostrzegają wolniej i mniej dokładnie niż ich słyszący rówieśnicy. Większą uwagę zwracają na to, co silniej rzuca się w oczy (np. kontrast, jaśniejsze plamy) – choć często są to cechy drugorzędne czy mniej istotne. Mają trudności z wyodrębnieniem i różnicowaniem cech przedmiotów, ze spostrzeganiem i rozumieniem treści obrazu, z analizą i syntezą wzrokową.

Jednym z bardzo ważnych elementów wpływających na rozwój spostrzegania jest mowa – zaznacza Gałkowski¹². Osoby z uszkodzonym narządem słuchu, nieznające słowa – jako umownego symbolu rzeczy czy zjawisk – myślą obrazami, z trudem tworzą pojęcia ogólne. Opanowanie słownych określeń przedmiotów, włączenie mowy do procesu spostrzegania umożliwi dziecku ich uogólnienie z pominięciem cech nieistotnych (jest to bardzo ważne wówczas, gdy przedmioty mają jednakowe znaczenie).

Ze słowem często łączymy również procesy pamięciowe, zapamiętywanie i przypominanie. Szczególnie dziecko głuche, na skutek braku mowy, gorzej

¹¹ T. Witkowski, *Rozumieć problemy osób niepełnosprawnych (13 rodzajów niepełnosprawności)*, Warszawa 1993, s. 79.

¹² Por. T. Gałkowski, I. Kaiser-Grodecka, J. Smoleńska, *Psychologia dziecka głuchego*.

zapamiętuje zarówno materiał werbalny, jak też konkretny – zwraca uwagę Jadwiga Baran¹³. Ma ono trudności z przypomnieniem sobie treści związanych z wyrazami oraz utrwaleniem ich w umyśle.

Niejednokrotnie w celu porozumiewania się dzieci z uszkodzoną percepcją słuchową używają gestów i mowy migowej, która jest „skrótowym, przestrzenno-ruchowym wyrażaniem rzeczywistości” – podkreśla Lidia Geppertowa¹⁴. Migi są wieloznaczne: określają nie tylko sam przedmiot czy osobę, ale również ruch przedmiotu czy działanie na nim. To, co w języku polskim wyraża się za pomocą rzeczownika i czasownika, w mowie migowej często oznacza jeden i ten sam mig. Dlatego często dzieci z uszkodzonym słuchem, chociaż rozumieją poszczególne wyrazy, to jednak nie pojmują sensu zdania i stosunków zachodzących między poszczególnymi pojęciami. Mowę słowną rozumieją globalnie. Charakterystyczną cechą ich myślenia jest egocentryzm, który polega na odrzuceniu niezrozumiałych wyrazów, pojęć i zależności, nadających zdaniu znaczenie. Tłumaczą rzeczywistość tak, jak same ją rozumieją, dlatego też często nieadekwatnie do treści pojmują sens zdania.

Dla prawidłowego funkcjonowania psychofizycznego dziecka z uszkodzonym słuchem fundamentalne znaczenie mają: rehabilitacja rozwoju mowy i myślenia oraz rozwijanie wszystkich zmysłów, co pozwala w pewnym sensie skompensować uszkodzenie słuchu.

UCZEŃ Z USZKODZONYM SŁUCHEM W SZKOLE OGÓLNODOSTĘPNEJ

Uczeń słabosłyszący to dziecko, które ma pozostałości słuchu wystarczające do skutecznego odbierania informacji językowych za pomocą tego zmysłu – najczęściej przy użyciu aparatu słuchowego. Zazwyczaj realizuje on obowiązek szkolny lub obowiązek nauki w szkole ogólnodostępnej. Warto podkreślić, że nie ma związku przyczynowego między osłabieniem słuchu a inteligencją ucznia. Jednak realizacja zarówno obowiązków, jak i zadań edukacyjnych generuje liczne problemy. Dotyczą one nie tylko uczniów napotykających bariery, ale również nauczycieli stojących wobec szczególnych wyzwań.

¹³ Por. J. Baran, *Rewalidacja głuchych*, [w:] *Pedagogika rewalidacyjna*, red. A. Hulek, Warszawa 1980.

¹⁴ L. Geppertowa, *Niektóre właściwości myślenia i mowy dzieci głuchych*, [w:] *Z zagadnień surdopedagogiki*, red. K. Kirejczyk, Warszawa 1970.

Do najbardziej charakterystycznych symptomów trudności wynikających z uszkodzeń słuchu, odnoszących się bezpośrednio do procesu dydaktycznego, należą:

- zaburzenia mowy, ubogi słownik oraz mały zasób pojęć,
- słaba technika czytania,
- mylenie głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych, trudność z różnicowaniem głosek z trzech szeregów s-z-c-dz, sz-ż-cz-dź, ś-ź-ć-dź (np. zamiast „z” uczeń może napisać każdą inną literę – s, ż, sz),
- zamiana i gubienie liter, pomijanie części wyrazów, mylenie końcówek – co powoduje zmianę znaczenia wyrazów,
- zapisywanie bezsensownych zlepków liter – w przypadku niezrozumienia ich znaczenia,
- duże trudności z poprawną pisownią, opanowaniem gramatyki, składni oraz podczas ćwiczeń stylistycznych,
- brak samodzielności w czytaniu i zrozumieniu treści obszernych lektur szkolnych.

Realizacja roli ucznia to nie tylko przyswajanie wiedzy i umiejętności szkolnych, to również nawiązywanie relacji społecznych oraz udział w życiu klasy i szkoły. Okazuje się, że i w tym obszarze pojawiają się trudności. Uczeń z uszkodzonym słuchem:

- sprawia wrażenie nieuważającego lub śniącego na jawie, może nie słyszeć instrukcji nauczyciela,
- jest niechętny do angażowania się w działania klasowe, obawia się porażki, ponieważ ma kłopoty z rozumieniem,
- może reagować niewłaściwie w sytuacjach zabawowych (nie rozumie zasad gry lub intencji innych osób),
- reaguje nietypowo na ustne instrukcje.

Wada słuchu stwarza poważne przeszkody w zakresie ogólnego rozwoju dziecka, zakłóca równowagę organizmu, lecz, zdaniem Grażyny Guni, nie wyklucza możliwości uzyskania takich wiadomości i umiejętności, w tym również umiejętności adaptacyjnych, jakie osiąga osoba słyszcząca¹⁵. W celu ułatwienia funkcjonowania dzieciom z uszkodzonym słuchem w roli ucznia warto zatroszczyć się o właściwe dostosowanie wymagań edukacyjnych oraz przestrzeni edukacyjnej

¹⁵ Por. G. Gunia, *Wpływ postaw rodzicielskich na proces adaptacji dzieci z wadą słuchu do warunków szkoły*, [w:] *Dziecko niepełnosprawne w rodzinie. Socjalizacja i rehabilitacja*, red. M. Chodkowska, Lublin 1995.

do ich specjalnych potrzeb, dlatego „chcąc uniknąć trudnych sytuacji wynikających z oceny podejmowanych przez dziecko działań, należy w praktyce edukacyjnej wykorzystywać ocenianie włączające”, które „[...] ma służyć indywidualizacji pracy z dzieckiem, a tym samym uwzględniać możliwości poznawcze i umiejętności »wejściowe« dziecka i jego potrzeby”¹⁶.

Nauczyciel powinien odpowiednio przygotować się do pracy z uczniem z wadą słuchu. Punktem wyjścia powinna być szczegółowa analiza zapisów zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego. Niezbędnym źródłem informacji są także rodzice ucznia, którzy mogą udostępnić dokumentację medyczną określającą poziom słyszenia dźwięków otoczenia oraz dźwięków mowy. Nauczyciel ponadto – jeżeli uczeń korzysta z aparatów i urządzeń wspomagających słyszenie – powinien zapoznać się z obsługą aparatów słuchowych, implantu ślimakowego czy cyfrowego systemu wspomaganie słyszenia dla dzieci i młodzieży FM.

Kolejnym krokiem jest przygotowanie pozostałych uczniów w klasie do obecności kolegi z uszkodzonym słuchem – warto zwrócić uwagę na specjalne potrzeby wynikające z tego rodzaju niepełnosprawności. Uczniowie powinni wiedzieć, jak należy zwracać się do kolegi, w jaki sposób do niego mówić. Jeżeli uczeń z niedosłuchem nosi aparat, warto pokazać im aparat słuchowy, opowiedzieć o nim, zaspokajając naturalną ciekawość dzieci.

W czasie lekcji wskazane jest używanie pomocy wizualnych i tablicy (m.in. do zapisania nowego tematu, nowych i ważniejszych słów, dat na lekcji historii itp.). Można przygotować uczniowi z niedosłuchem plan pracy na piśmie opisujący zagadnienia poruszane w wykładzie lub poprosić innych uczniów w klasie, aby zrobili kopię notatek i udostępnił ją koledze.

Nauczyciel podczas lekcji powinien często zwracać się do dziecka niesłyszącego, zadawać mu pytania – ale nie dlatego, aby oceniać jego wypowiedzi, lecz by zmobilizować je do większej koncentracji uwagi i ułatwić mu lepsze zrozumienie tematu. Powinien także upewnić się, czy polecenia kierowane do całej klasy są właściwie rozumiane przez dziecko niedosłyszące, a w przypadku trudności zapewnić mu dodatkowe wyjaśnienia, sformułować inaczej polecenie, używając prostego, znanego dziecku słownictwa. Można też wskazać, jak to polecenie wykonuje jego kolega siedzący w ławce.

---

¹⁶ J. Skibska, *Uczeń z wadą słuchu w młodszym wieku szkolnym w szkole ogólnodostępnej – problemy i ich rozwiązania*, [w:] *Dziecko z wadą słuchu oraz Centralnymi Zaburzeniami Przetwarzania Słuchowego (CAPD). Wybrane problemy*, red. J. Skibska, Kraków 2014, s. 41.

Dziecko z wadą słuchu ma trudności z równoczesnym wykonywaniem kilku czynności w tym samym czasie, nie jest w stanie jednocześnie słuchać nauczyciela – co wymaga obserwacji jego twarzy – oraz otworzyć książki na odpowiedniej stronie i odnaleźć wskazanego ćwiczenia. Często więc nie nadąża za tempem pracy pozostałych uczniów w klasie.

Z uwagi na wolne tempo czytania potrzebuje ono więcej czasu na przeczytanie całej książki. Dla ułatwienia zrozumienia treści nauczyciel może podać pytania pomocnicze, na które uczeń powinien przygotować odpowiedzi – przeczytawszy wcześniej lekturę. Podczas czytania lektury, krótkiego opowiadania dziecko może prowadzić swój słowniczek niezrozumiałych zwrotów.

Pisanie ze słuchu jest najtrudniejszą formą pisania, szczególnie dla ucznia z zaburzoną słuchem. Można je zastąpić inną formą, np.: przepisywaniem zdań z uzupełnieniem „luk” odpowiednimi wyrazami, porządkowaniem loteryjki gramatyczno-ortograficznej z utrwaleniem znanych zasad pisowni i zwrotów gramatycznych – dobieraniem odpowiednich wyrazów, uwzględniającym ich rodzaj, osobę, liczbę.

Uczeń niedosłyszający jest w stanie opanować konieczne wiadomości zawarte w podstawie programowej, ale wymaga to od niego znacznie więcej czasu i wkładu pracy w porównaniu z uczniem słyszącym. Przy ocenianiu należy szczególnie doceniać aktywność i wkład pracy ucznia, a także jego stosunek do obowiązków szkolnych – systematyczność, obowiązkowość, dokładność.

Oprócz dostosowania wymagań edukacyjnych należy równoległe zadbać o zapewnienie odpowiednich warunków w sali lekcyjnej. Przygotowując sale lekcyjne, warto postarać się o zmniejszenie pogłosu, np. poprzez umieszczenie na ścianach korkowych tablic, rozwieszenie miękkich firanek i zasłon. Ważne jest właściwe oświetlenie klasy. Jeżeli jest taka możliwość, to warto ławki w klasie ustawić w kształcie litery C – wówczas stolik ucznia z wadą słuchu można umieścić z boku, pod oknem, tak aby widział on twarze kolegów. W innym przypadku najkorzystniejszym miejscem dla ucznia z niedosłuchem jest pierwsza ławka w rzędzie od okna – uczeń będąc blisko nauczyciela (od 0,5 do 1,5 m), którego twarz jest dobrze oświetlona, może słuchać jego wypowiedzi i jednocześnie odczytywać mowę z ust.

Należy też umożliwić dziecku odwracanie się w kierunku innych kolegów odpowiadających na lekcji, co ułatwi mu lepsze zrozumienie ich wypowiedzi. Nauczyciel mówiąc do całej klasy, powinien stać w pobliżu dziecka, zwrócony twarzą w jego stronę, nie powinien chodzić po klasie czy być odwrócony twarzą do tablicy – to utrudnia dziecku odczytywanie mowy z jego ust.

Trzeba mówić do dziecka wyraźnie, używając normalnego głosu i intonacji, unikać gwałtownych ruchów głową czy nadmiernej gestykulacji.

Należy zadbać o spokój i ciszę w sali lekcyjnej, eliminować zbędny hałas, m.in. zamykać okna przy ruchliwej ulicy, unikać szeleszczenia kartkami papieru, szurania krzesłami – to utrudnia dziecku rozumienie poleceń nauczyciela i wypowiedzi innych uczniów, powoduje też większe zmęczenie. Takie zakłócenia stanowią również problem dla uczniów z aparatami słuchowymi, ponieważ są one wzmacniane przez urządzenie.

Warto poza tym zatroszczyć się o to, aby uczeń niedosłyszący siedział w ławce z uczniem zrównoważonym emocjonalnie, który chętnie będzie mu pomagał, np. szybciej otworzy książkę, wskaże ćwiczenie, pozwoli przepisać notatkę z zeszytu itp.

Praca pedagogiczna z uczniem niedosłyszącym wymaga indywidualnego podejścia. Nauczyciel winien dać mu szansę wyrażenia swoich myśli i uczuć oraz zapewnić optymalne warunki do realizacji roli ucznia.

KONKLUZJA

Dzieci z uszkodzonym słuchem funkcjonują odmiennie od ich w pełni sprawnych rówieśników. Problemy i ograniczenia dotyczą głównie:

- komunikowania się – utrudniając zaspokajanie potrzeb oraz wymianę informacji z innymi, poznanie siebie i otaczającej rzeczywistości społecznej, porządkowanie świata poprzez nazywanie przedmiotów, zjawisk, zdarzeń, określanie ich cech i relacji między nimi,
- poznawania rzeczywistości i zjawisk, rozumienia pojęć,
- sfery emocjonalnej – związanej z akceptacją własnej niepełnosprawności i ograniczeń oraz kształtowaniem obrazu samego siebie, a także podejmowaniem interakcji społecznych,
- kontaktów społecznych i relacji interpersonalnych.

Uczeń ze specjalnymi potrzebami – niesłyszący lub słabosłyszący – wymaga podjęcia odpowiednich działań dydaktycznych i terapeutycznych. Dzięki rzetelnej realizacji wyzwań edukacyjnych i zaangażowaniu nauczycieli możliwe jest przygotowanie dziecka niepełnosprawnego do samodzielnego funkcjonowania w dorosłym życiu.

BIBLIOGRAFIA

- Baran J., *Rewalidacja głuchych*, [w:] *Pedagogika rewalidacyjna*, red. A. Hulek, Warszawa 1980.
- Ciupińska B., *Praca terapeutyczna i rewalidacyjna w aspekcie zaleceń zawartych w opiniach i orzeczeniach poradni psychologiczno-pedagogicznej*, [w:] *W dążeniu do skutecznej resocjalizacji*, red. A. Kamiński, Warszawa 2013.
- Csányi Y., *Słuchowo-werbalne wychowanie dzieci z uszkodzonym narządem słuchu. Model węgierski*, przeł. B. Szymańska, Warszawa 1994.
- Doroszewska J., *Pedagogika specjalna*, t. 1, *Podstawowe problemy teorii i praktyki*, Warszawa 1989.
- Gałkowski T., Kaiser-Grodecka I., Smoleńska J., *Psychologia dziecka głuchego*, Warszawa 1988.
- Geppertowa L., *Niektóre właściwości myślenia i mowy dzieci głuchych*, [w:] *Z zagadnień surdopedagogiki*, red. K. Kirejczyk, Warszawa 1970.
- Góralówna M., Hołyńska B., *Rehabilitacja matych dzieci z wadą słuchu*, Warszawa 1993.
- Gunia G., *Wpływ postaw rodzicielskich na proces adaptacji dzieci z wadą słuchu do warunków szkoły*, [w:] *Dziecko niepełnosprawne w rodzinie. Socjalizacja i rehabilitacja*, red. M. Chodkowska, Lublin 1995.
- Sękowski Z., *Pedagogika specjalna*, Warszawa 1985.
- Sikorska D., *Wspomaganie rodziny w wychowaniu osoby niepełnosprawnej poprzez uczestnictwo w zajęciach terapii zajęciowej w środowiskowych domach samopomocy*, [w:] *Prawne, administracyjne i etniczne aspekty wychowania w rodzinie*, t. 2, red. S. Bębas, E. Jasiuk, Radom 2011.
- Skibska J., *Uczeń z wadą słuchu w młodszym wieku szkolnym w szkole ogólnodostępnej – problemy i ich rozwiązania*, [w:] *Dziecko z wadą słuchu oraz Centralnymi Zaburzeniami Przetwarzania Słuchowego (CAPD). Wybrane problemy*, red. J. Skibska, Kraków 2014.
- Witkowski T., *Rozumieć problemy osób niepełnosprawnych (13 rodzajów niepełnosprawności)*, Warszawa 1993.
- Wyczesany J., *Dziecko z wadą słuchu w szkole podstawowej*, Kraków 1992.

DZIECKO Z WADĄ SŁUCHU W ROLI UCZNIA

Streszczenie: W artykule podjęto problematykę funkcjonowania w roli ucznia dziecka z uszkodzonym słuchem, gdyż jej realizacja – zarówno obowiązków, jak i zadań edukacyjnych – generuje liczne problemy. Dotyczą one uczniów niepełnosprawnych napotykających trudności, ale również ich nauczycieli.

Przybliżając istotę zaburzeń słuchu, skupiono się na pokazaniu ich konsekwencji dla zdobywania wiedzy i umiejętności szkolnych. Wskazano także najważniejsze kwestie warunkujące skuteczne dostosowanie wymagań szkolnych oraz przestrzeni edukacyjnej do potrzeb ucznia z wadą słuchu.

Słowa kluczowe: kształcenie specjalne, uczeń niepełnosprawny, uszkodzenie słuchu

THE CHILD WITH HEARING IMPAIRMENT AS A STUDENT

Summary: This article presents certain issues of the functioning of the child with hearing impairment as a student, since the realization of both educational duties and tasks generates numerous problems. These problems concern both disabled students who encounter difficulties and their teachers.

While attempting to explain the essence of hearing impairment, much emphasis was put on its consequences for knowledge acquisition and educational abilities. Also, the most significant issues were pointed out, which condition the effective adjustment of school requirements and educational space to the needs of a student with hearing impairment.

Keywords: special education, disabled student, hearing impairment